

La Comunió Tradicionalista a Girona (1931-1936)

Josep Clara

En el moment immediat a la proclamació de la Segona República, el carlisme travessava el punt més baix de la seva història, com una reliquia del passat. Les seves doctrines ja no engrescaven ningú i allò que en un altre temps podien tenir d'atractiu ho havien assumit d'altres formacions polítiques rivals. Però la instauració del nou règim i les primeres accions contra l'Església catòlica van condicionar que l'organització, com el 1868 amb la Gloriosa, esdevingués un refugi per als elements menys dinàmics de la societat espanyola, espantats pel desenvolupament de la democràcia i les lluites socials.

Això es posà sobretot de manifest quan, l'octubre de 1931, morí don Jaume i fou substituït per don Alfons Carles, un ancià més gran de 80 anys i d'ideologia propera a l'integrisme, la qual cosa va fer possible la reunificació dels carlins amb els integristes i els mellistes. Román Oyarzun ho explica bé: *«El reingreso de integristas y mellistas se hizo más extenso y acelerado con don Alfonso Carlos, a quien consideraban como mucho más afín a ellos que don Jaime. En efecto, don Alfonso Carlos era más derechista, como diríamos en el argot político, que su difunto sobrino, y acaso en doctrina, sentimientos e inclinaciones se hallaba más próximo al integrismo que al carlismo auténtico. De ahí la preponderancia de elementos procedentes del integrismo en el partido carlista, que por orden del nuevo y octogenario caudillo se iba a llamar Tradicionalista Carlista»*.

L'accentuació del caràcter d'extrema dreta que prengué el partit va confirmar-se el 1934 amb la designació de Manuel Fal Conde, advocat sevillà de tendència integrista, com a secretari general de l'organització. La cita és també d'Oyarzun: *«Fal Conde comenzó en seguida a organizar en España los requetés que ya había organizado en Sevilla. La juventud carlista se alistó con entusiasmo en las nuevas milicias, que se encuadraban en medio de persecuciones y peligros. Se enviaron a Italia más de 200 jóvenes que se prepararon allí para la lucha ar-*

mada, y se hizo todo esto con tal sigilo que ni las autoridades carlistas se percataron de ello».

En aquest context de lluita contra el parlamentarisme liberal, d'oposició a l'autonomia de Catalunya i de defensa aferrissada de la religió i dels valors tradicionals, i tenint en compte la trajectòria del règim republicà —sobretot després del triomf electoral del Front Popular del 1936—, el carlisme es dedicà a preparar la conspiració i l'alçament armat per enderrocar-lo. La guerra civil que seguí als pronunciaments del juliol de 1936 no va ser la quarta guerra carlina, però la participació dels tradicionalistes fou, si no decisiva, almenys consistent i conseqüent amb la línia que havia adoptat el partit durant el temps republicà.

Amb les ratlles escrites fins aquí hem sintetitzat, d'una manera molt breu, les línies mestres de l'actuació del tradicionalisme a nivell general de l'Estat espanyol. A l'hora de centrar la nostra aportació d'aquest dossier a Girona ens fixarem en aspectes més concrets que ens permetran de copsar la força de l'organització i els mitjans de què disposà per fer ressonar el missatge en una part de Catalunya. D'aquesta manera, i malgrat les limitacions de les fonts, podrem oferir una primera aproximació a un partit massa proscrit pels historiadors de casa nostra.

El punt de sortida —i així remarquem la manca d'estudis sobre el carlisme gironí durant el temps republicà— són unes paraules que Claudi Ametlla, governador civil de la província als anys 1931 i 1932, deixà escrites a les seves memòries: *«També semblaven morts, però no pas enterrats, els carlins. Pocs i mal avinguts, resten un poc pertot i especialment a la Garrotxa, alguns contumàços que no s'acaben de decidir a desaparèixer. A la capital, una dotzena mal comptada completa aquesta fauna que sembla destinada a esvaïr-se en un futur molt pròxim»*.

Tanmateix, com veurem a través d'aquestes pàgines, la realitat era força més complexa. Perquè el carlisme va ampliar l'audiència i fou un puntal de la Girona insurrecta i, després, del franquisme.

Portaveus i ideari del partit

Durant la Segona República, els carlins gironins publicaren tres periòdics que serviren de canal d'influència i de difusió de les idees de l'organització política. A la ciutat de Girona —per bé que amb diverses interrupcions— sortí *El Nord de Girona*, que el juliol de 1931 encetà una nova etapa bo i catalanitzant la capçalera. El 1935 tornà a castellanitzar-la i la limità a *El Norte*, nom que el 1869 havia donat títol a un periòdic catòlico-monàrquic, portaveu dels interessos del tradicionalisme. La majoria dels seus articles d'opinió eren signats amb pseudònim.

El juny de 1934 el Secretariat Tradicionalista de Girona va treure a la llum una nova publicació: *Lealtad*, subtítulat «semanario tradicionalista», del qual van publicar-se almenys 14 números. Tenia un caràcter doctrinal molt palès i també s'hi escrivia sota pseudònim.

Fora de la capital provincial hem d'assenyalar *La Tradició Catalana*, setmanari que es publicava a Olot des del 1917.

A través d'aquestes publicacions es pot resseguir l'ideari dels seguidors de la tradició i del carlisme, caracteritzat per la defensa de la monarquia tradicionalista, la separació de l'Església i l'Estat però respectant la sobirania de l'Església, la declaració d'animadversió envers el liberalisme, la d'espanyolisme però no la de centralisme, i la d'enamorats de l'exèrcit com a força defensiva de la pàtria. Ells mateixos es declaraven reaccionaris: «Som reaccionaris cent per cent perquè entenem que Espanya solament pot salvar-se per mitjà d'una forta «reacció» de catolicisme» (*El Nord de Girona*, 19-9-1933).

El 1934 Vicase (Vicenç Cano Serra) malparlava de l'Estatut i de la seva aplicació a mans de l'Esquerra, i propugnava el corporativisme com a model organitzatiu de la societat, «desterrar para siempre de la Nación los partidos políticos, que sólo han servido y continuarían sirviendo para el medro de los ventajistas personales y para dejar totalmente arruinada a la Patria» (*Lealtad*, 6-9-1934).

Les pàgines de les publicacions esmentades són plenes de catastrofisme, assenyalen perills i enemics —entre els quals no hi manca la maçoneria— i blasmen les actituds dels presidents de la Generalitat. De Macià i dels seus col·laboradors es diu que la política que fan «constituye un perfecto dechado de masonismo». (*El Norte*, 8-6-1932). «A Companys —afirmen en un altre lloc— podríamos preguntarle algo así como por ejemplo ¿qué ha ganado Cataluña, desde que rige sus destinos? Pues sería curioso coincidir con lo que contestó un niño ayer: «ganar nada, perderlo todo» (*Lealtad*, 6-9-1934).

Amb el pas dels dies, el combat antirepublicà es

va radicalitzar. Així s'explica que, el 1936, els tradicionalistes es mobilitessin per col·laborar amb els militars en la proclamació de l'estat de guerra, per tal d'ensorrar el règim democràtic on no es trobaven gens còmodes. En aquell esdeveniment hi participaren, entre d'altres, Pere Coma (venedor ambulànt), Ramon Tarrés (argenter), Josep M. Domènech (propietari), Lluís Boadella (empleat) i Joan Coma (comerciant), els quals poc després foren víctimes de la violència revolucionària que seguí a l'aixecament militar.

El tema social i el religiós, la preocupació per no haver assolit una representació parlamentària prou digna, la repressió soferta per alguns dirigents que van ser sotmesos a escorcolls domiciliaris durant el primer bienni, la clausura de centres —com ho fou el d'Olot el 1932— contribuïren a desenvolupar la idea extraparlamentària, l'oposició frontal al règim democràtic i republicà.

La formació del requetè, que a Girona era dirigit per un militar retirat, ja avançava la fórmula escollida per plantar-li cara.

Composició social

Martin Blinkhorn assenyala que «tres sectores de la sociedad católica española proporcionaban la masa de nuevos reconvertidos carlistas: la burguesía profesional, la clase artesana y, como siempre, los campesinos medios del norte y del este». Es tracta, evidentment, d'una afirmació impressionista a la qual s'hauria d'incorporar la presència dels eclesiàstics i la diferenciació entre els dirigents i la massa del partit.

A nivell de dirigents s'ha de parlar d'una organització de notables, ben representada per les professions liberals, els propietaris i els comerciants. La base, en canvi, era molt més popular i en bona part, com ja era tradicional en el partit, lligada a l'artesanat o al medi rural. Però, per al cas de Girona, no hem trobat documentació per oferir una quantificació precisa. Només ens podem guiar pels noms que apareixen a la premsa, i pels dels candidats que es presenten a les eleccions, per acostar-nos a l'estructura socio-professional del partit.

Com a mostra provatòria del que hem afirmat, apuntem els noms i la professió dels components de la Junta del Centre Tradicionalista de Girona el 1933:

President: Joan Moret (metge)
 Vice-president: Ramon Tarrés (argenter)
 Secretari: Vicenç Cano (escriptor)
 Vice-secretari: Josep Boix (xofer)
 Tresorer: Josep M. Domènech (propietari)
 Bibliotecari: Francesc Comadira (comerciant)

Vocals: Ramon Puig (comerçant)
 Josep Perpiñà (fondista)
 Joan Viñas (ganiveter)
 Francesc Mundet (propietari)

Sabem, d'altra banda, que la Joventut Carlista d'Olot aplegava 83 socis l'any 1936, i que n'eren dirigents:

Francesc Mas Pau (mecànic)
 Josep Puig Pagès (comerçant)
 Antoni Oró Cardelús (comerçant)
 Josep Roca Comadevall (jornaler)
 Josep Torras Marguí (llauner)
 Manuel Torrent Ribas (fuster)

El clergat gironí estava dividit entre els qui donaven suport a la Lliga i els qui tenien una mentalitat més integrista i abonaven el tradicionalisme. De cara a les eleccions convocades per a la formació del Parlament de Catalunya (20 de novembre de 1932), el canonge Antoni Vilaplana treballà, a instàncies de l'administrador apostòlic de la diòcesi, perquè les dretes es presentessin unides. L'entesa no fou possible, però els tradicionalistes s'atribuïren la representació dels catòlics en el títol de la candidatura, la qual cosa no va saber desautoritzar el bisbe Perelló, administrador apostòlic.

Que a les esglésies es reparti propaganda d'aquesta candidatura «catòlica» ho documenta una carta del canonge Josep Morera al governador eclesiàstic de la diòcesi, en la qual lamenta que es coaccioni l'electorat i afirma que no es pot permetre «*que les oficines electorals del Partit Tradicionalista i els actes de propaganda del mateix es vegin concorreguts de sacerdots i de seminaristes*».

Força electoral

La debilitat del carlisme com a força política queda provada tant en l'elaboració de les candidatures per a les eleccions generals del període republicà com a l'hora dels resultats aplegats.

En les eleccions del mes de juny del 1931, els carlins catalans van afegir-se a la coalició regionalista proposada per la Lliga, però només van aconseguir de col·locar-hi tres candidats en el conjunt de Catalunya: un representant a les circumscripcions de Barcelona-ciutat, Barcelona-provincia i Tarragona. Cap, doncs, a Lleida i a Girona.

El 1932, quan calgué elegir els diputats que havien de constituir el Parlament de Catalunya, els carlins gironins van formar la Coalició Catòlica, la qual va gaudir del suport dels mauristes i es presentà com a defensora de la religió catòlica, la família i la propietat. Només van obtenir el 5 per cent dels vots, la qual cosa els situà en el lloc quart —darrere de l'Esquerra (52 per cent), la Lliga (27 per cent) i

Acció Catalana (6 per cent)—, i no assoliren cap escó.

L'anàlisi dels resultats d'aquesta consulta permet de constatar que el tradicionalisme comptava amb nuclis sòlids al Gironès, la Garrotxa i la Selva, i que tenia poca força a la Cerdanya, el Ripollès i els dos Empordans. Per precisar les poblacions que els donaren més vots, detallem tot seguit les que els dedicaren més del 15 per cent dels sufragis emesos:

Aiguaviva	39,2
Banyoles	19,1
Besalú	30,2
Beuda	21,7
Brunyola	30,4
Cassà de la Selva	23,8
Campllong.....	19,5
La Cellera.....	31,4
Joanetes	31,9
Palau-sacosta	44,2
La Pinya	16,6
Riudaura.....	23,7
St. Andreu Salou	30,1
St. Daniel	17,7
St. Feliu de Pallerols	21,5
St. Ferriol	33,6
St. Gregori.....	15,1
St. Jordi Desvalls	16,0
St. Miquel de Campmajor	59,2
Serra de Daró	19,3
Vall-llobrega	89,2
Vidrà	15,6
Vilaür	26,9
Vilobi d'Onyar	33,2
Vilopriu.....	19,3

Una gran majoria d'aquestes poblacions eren de caire rural, amb un nombre d'electors inferior al miler. A la ciutat de Girona, nucli on pesava força el clergat, arribaren al 13,6 per cent. Olot, en canvi, només els atorgà el 10,3 dels sufragis.

El novembre de 1933, el tradicionalisme es presentà a la circumscripció de Girona de bracet amb el Partit Agrari de Catalunya i altres elements independents que constituïren la candidatura de Dreta Agrària, en la qual dos dels cinc llocs corresponien als tradicionalistes José M. Arauz de Robles i René Llanas de Niubò.

Els resultats assolits no van millorar gaire respecte a la consulta anterior: assoliren el 6,7 per cent dels vots, molt per dessota de les votacions que recolliren l'Esquerra (52,7) i la Lliga (34,6). El Gironès i la Garrotxa continuaren aportant-hi el màxim nombre de vots. No oblidem que a Girona, Banyoles i Olot es localitzaven, precisament, els centres o agrupacions tradicionalistes de la nostra circumscripció.

ROGAD A DIOS POR EL ALMA DE

JOSÉ PUIG PAGÉS

DIRECTIVO DEL CENTRO CARLISTA DE OLOT

QUE MURIÓ POR DIOS Y POR LA PATRIA

VÍCTIMA DE LAS HORDAS MARXISTAS

EL DÍA 10 DE AGOSTO DE 1936,

A LA EDAD DE 38 AÑOS

E. P. D.

El Carlisme, el juliol de 1936, s'alineà amb les forces que s'alçaren contra la legalitat vigent, la de la Segona República. L'estiu del trenta-sis un bon nombre de carlins foren assassinats.

A les esqueles d'aquesta pàgina podeu trobar-hi dos destacats membres del Carlisme de la ciutat d'Olot: Josep Puig Pagés i Ramon Deu Pinós.

El 1937 es va publicar el decret d'unificació de Falange i de la Comunió Tradicionalista, tot conformant el partit F.E.T. i de las J.O.N.S.

La unificació fou rebutjada per una part molt important del Carlisme. A dalt, Francisco Franco, artífex de la unificació. A baix, quadre al·legòric de la unificació de 1937, obra de Carlos Sainz de Tejada.

ROGAD A DIOS EN CARIDAD
por el alma de los hermanos

D. RAMÓN DEU PINÓS,

militante de la Comunió Tradicionalista y

Rdo. JOAQUÍN DEU PINÓS, Pbro.,

Cura-párroco de Vilademat (Gerona)

dieron sus vidas por Dios y por España vilmente asesinados
por las hordas rojas, el día 2 de Septiembre de 1936,
a la edad de 75 y 71 años, respectivamente

E. P. D.

De cara a les eleccions del mes de febrer de 1936, la candidatura del Front Català d'Ordre a la circumscripció gironina va ser composta per dos representants de la Lliga, un radical, un de la CEDA i un carlí, lloc reservat a Luis Hernando de Larramendi, que fou justament el candidat menys acceptat pels votants.

Amb els guanyadors

El juliol de 1936, com ja hem avançat, el carlisme amb la Falange i els membres de l'ultradreta es disposà a aixafar la República, per a la qual cosa s'havien preparat a temps. El resultat negatiu que assolí a Catalunya el bloc sollevat significà un preu personal molt car per a molts membres de la comunitat: l'afusellament o la mort en un racó d'una cuneta fou un fet molt repetit durant aquells dies d'apassionament i de passar comptes a nivell particular. Així, a la llista oferta abans, podríem afegir-hi els noms de Vicenç Cano, Camil Conde, Ramon Puig, Josep Perpiñà, Valentí Güell, Joaquim Font i Fargas, Lluís Domènech, Ramon Adroher i molts altres de les comarques.

D'aquesta manera, la comunitat tradicionalista amplià el nombre dels seus «màrtirs» i animà la joventut a participar en els rengles dels sollevats, la qual fou enquadrada en els terços de voluntaris, on també molts van perdre la vida. Salvador Nonell Bru ha recordat els requetés caiguts en un llibre titulat *Así eran nuestros muertos*, que aplega les biografies de força gironins, i que, una vegada més, posa en relleu que el factor religiós imprimia caràcter a la contesa bèl·lica.

Per descomptat, aquesta participació en el bàndol insurrecte va ser molt més rellevant que la de la Falange, ja que el partit de José Antonio era força insignificant a la Catalunya anterior a la guerra civil.

Amb la unificació de FET y de las JONS, l'any 1937 es posaren en evidència les contradiccions del carlisme, però era massa tard ja. El Nou Estat tenia prou ressorts per mantenir la disciplina i castigar els dissidents com Fal Conde, i el privilegi de figurar entre els guanyadors era una cosa que no tothom podia o sabia rebutjar.

Integrats i dissidents

Després de la guerra civil, una tendència del carlisme es va integrar sense problemes a les directrius del Movimiento i se supedità a les orientacions de la política franquista. De fet, una part de la doctrina tradicionalista es va incorporar a l'ideari del Nou Estat. Per això, homes procedents del tradicionalisme com Martirià Costa, Rodobaldo Aldama, Antonio Hernández-Villaescausa-Perxés o Pere Ordis Llach, per posar tan sols uns exemples, pogueren arribar a presidir les corporacions municipals de Besalú, Blanes, Palafrugell i Girona, respectivament, i tenir altres càrrecs dins la mateixa organització de FET y de las JONS i la Diputació.

D'altres elements, en canvi, s'automarginaren del règim, perquè discrepaven de la fusió del 1937 o de la línia adoptada pel Nou Estat, i realitzaren una oposició interna que fou dirigida per Xavier de Borbó Parma, nebot i successor de don Alfons Carles.

Arran del referèndum de la Llei de Successió (6-VII-1947) *Los Sitios* es va fer ressò, per desqualificar-los i atribuir-los al comunisme, dels fulls volants escampats pels carlins dissidents que negaven la solidaritat a la Llei. Que el grup carlí no era homogeni i que despertava una certa inquietud a l'hora de les mobilitzacions ho prova també el fet que un any abans, el 24 de febrer de 1946, el Govern Civil negà l'autorització perquè el partit pogués celebrar una missa i un acte a Porqueres, on es desplaçaren els qui no tenien notícia de la suspensió, sense causar, però, cap mena d'incident.

Josep Clara és historiador.

BIBLIOGRAFIA

- ÁLVAREZ REY, Leandro, «El carlismo en Andalucía durante la II República (1931-1936)», a *Sevilla, 36: sublevación fascista y represión*, Brenes, 1990, pp. 19-79.
- AMETLLA, Claudi, *Memòries polítiques*, II, Barcelona, 1979.
- BLINKHORN, Martin, *Carlismo y contrarevolución en España 1931-1936*, Barcelona, 1979.
- CLARA, Josep, «El Capitol de Girona i la Segona República», a *Anuari 1988 de la Societat d'Estudis d'Història Eclesiàstica Moderna i Contemporània de Catalunya*, Tarragona, 1990, pp. 59-73.
- NONELL BRU, Salvador, *Así eran nuestros muertos*, Barcelona, 1964.
- OYARZUN, Román, *Historia del carlismo*, Madrid, 1969.
- REDONDO, Luis - ZAVALA, Juan de, *El Requeté*, Barcelona, 1957.
- VILANOVA, Mercè, *Atlas electoral de Catalunya durant la Segona República*, Barcelona, 1986.
- ZAVALA, José M., *Partido Carlista*, Barcelona, 1976.